

Warszawa, 26.09.2023

Dr hab. Małgorzata Mołęda-Zdziech, prof. SGH

Katedra Studiów Politycznych

Instytut Studiów Międzynarodowych

Kolegium Ekonomiczno-Społeczne

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

mmoled@sgh.waw.pl, tel. 603952539

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Hałas „*E-learning w praktyce nauczania lubelskich uczelni wyższych*” napisanej pod kierunkiem dr hab. Lidii Pokrzyckiej, prof. UMCS. Oraz promotor pomocniczy: dr Ewa Bulisz, na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS w Lublinie

Zgodnie z wytycznymi z pisma przewodniego z dnia 14 lipca 2023 roku, otrzymanymi wraz z rozprawą doktorską i dokumentami, w recenzji formułuję: **opinię ogólną**, na którą składają się cztery oceny cząstkowe. Obejmują one:

- 1) oryginalność rozwiązania problemu naukowego;**
- 2) ocenę ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki;**
- 3) umiejętności i kompetencje Doktorantki do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej;**
- 4) język rozprawy doktorskiej.**

Formułuję również kilka uwag, przydatnych do przygotowania rozprawy do druku oraz komentuję wybór i wykorzystanie literatury przedmiotu. Stawiam dwa pytania, na które będę prosić o odpowiedź podczas publicznej obrony. Recenzję kończy **konkluzja końcowa**.

OPINIA OGÓLNA

Przedłożoną mi do recenzji dysertację doktorską, przygotowaną przez panią mgr Katarzynę Hałas „*E-learning w praktyce nauczania lubelskich uczelni wyższych*” napisaną pod kierunkiem promotorki dr hab. Lidii Pokrzyckiej, prof. UMCS. oraz promotorki pomocniczej: dr Ewa Bulisz, na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS w Lublinie przeczytałam z dużym zainteresowaniem.

Po pierwsze, tematyka pracy jest bardzo aktualna i nabiera coraz większej wagi we współczesnym świecie. Zalew informacji wymaga od uczestników procesu edukacyjnego umiejętności ich selekcji, ale także innowacyjnych metod nauczania, zatrzymania uwagi. Pandemia Covid-19, wojna w Ukrainie – pokazały, że dzięki e-learningowi edukacja może być realizowana w sposób ciągły.

Po drugie, Doktorantka miała szczęście pracować pod opieką, pani dr hab. Lidii Pokrzyckiej, prof. UMCS, której dorobek w obszarze innowacji w nauczaniu wyróżnia się w Polsce. Profesor Pokrzycka konsekwentnie od lat prowadzi badania w tym zakresie, zarówno w Polsce, jak i zagranicą (m.in. w Belgii, Finlandii).

Moja ogólna opinia dotycząca rozprawy jest pozytywna. Rozprawa została przygotowana w obszarze nauk społecznych, dyscyplinie naukowej: nauki o mediach, z dużą starannością.

Praca składa się ze wstępu, 7 rozdziałów (o nich piszę krótko poniżej), z których ostatni – „Stan e-learningu na lubelskich uczelniach wyższych” jest rozdziałem empirycznym, relacjonującym wyniki przeprowadzonych przez Autorkę, badań, zakończenia. Całość to 234 strony, wraz z 500 przypisami. Autorka stosuje bardzo rozbudowane przypisy, które nie są jedynie odesłaniem do źródła, ale poszerzają wątki. Dowodzi to zarówno rzetelności naukowej i zasługuje na wyróżnienie, bo nie jest częstym zabiegiem, ale także świadczy o prawdziwym zainteresowaniu badawczym Autorki.

Swoją opinię o rozprawie uzasadniam poniżej.

1) Oryginalność rozwiązania problemu naukowego;

Praca ma charakter monografii na temat e-learningu, zilustrowanej analizą studium przypadku dziewięciu uczelni lubelskich. Badaniem objęte zostały zarówno uczelnie publiczne, jak i prywatne. Były to: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Politechnika Lubelska, Uniwersytet Przyrodniczy, Uniwersytet Medyczny, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Akademia Nauk Stosowanych Wincentego Pola w Lublinie, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Medycznych w Lublinie – Akademia Nauk Stosowanych.

Autorka nie podaje w pracy informacji, że to właśnie w Lublinie odbył się Szczyt Cyfrowy w 2022 roku (IGF 2022). Nie ma to wpływu na Jej badanie, ale może być

dobrym i optymistycznym prognostykiem zmian w tym obszarze i większego zainteresowania problematyką cyfryzacji przez władze miasta.

Głównym celem rozprawy doktorskiej jest „zbadanie stanu e-learningu w szkolnictwie wyższym na przykładzie uczelni wyższych zlokalizowanych w Lublinie” (s. 6). Cele szczegółowe pracy zostały przedstawione w siedmiu postaci pytań pomocniczych.

Oryginalność rozprawy polega umiejętnym zebraniu dotychczasowych rozproszonych wyników badań, przeglądu literatury przedmiotu, uporządkowaniu zebranych materiałów ich „konsolidacji” oraz dopełnieniu go – autorskim badaniem uczelni lubelskich.

Struktura pracy, z podziałem na sześć rozdziałów teoretycznych i opisowych oraz jeden empiryczny jest prawidłowa.

Rozdział 1. *E-learning- założenia teoretyczne* prezentuje podstawowe pojęcia i wybrane teoretyczne koncepcje pedagogiczne.

Rozdział 2. *Lublin – ośrodek akademicki* – wprowadza czytelnika w historię miasta jako centrum edukacji regionu, nakreśla problem demograficzny miasta. Autorka stara się również oszacować potencjał akademicki miasta.

W rozdziale 3. *E-learning w kształceniu akademickim* – Doktorantka syntetycznie opisuje kadrę prawną. Charakteryzuje rozwój e-learningu akademickiego w Polsce i na świecie. Na koniec przedstawia prognozy rozwoju e-learningu w polskim szkolnictwie wyższym. (s. 108-116).

Rozdział 4. *Podmioty e-learningu*, Autorka wprowadza nowe kategorie: e-nauczyciel i e-student, opisując cechy osobowościowe, kompetencje metodyczne (w przypadku tego pierwszego), jak i kompetencje i praktyki w odbiorze wiedzy (w przypadku e-studenta).

Rozdział 5. *Modele kształcenia w e-learningu na uczelniach wyższych w Lublinie*. Doktorantka zidentyfikowała cztery główne modele: synchroniczny, asynchroniczny, hybrydowy oraz model samokształcenia. Wspomina również o innych modelach, jak np. modelach skoncentrowanych na: technologii, na prowadzącym, na uczestniku, na zawartości kursu oraz innych.

Rozdział 6. Platformy w e-learningu.

Rozdział 7. Stan e-learningu na lubelskich uczelniach wyższych. Doktorantka weryfikuje postawione wcześniej hipotezy: główną, jak i siedem pomocniczych.

Dzięki takiej klarownej strukturze Autorka zweryfikowała hipotezy badawcze. Za ramę teoretyczną Autorka uznała wybrane teorie pedagogiczne: behawioryzm, kognitywizm, konstruktywizm, konektywizm. Przegląd powyższych dał podstawy do konkluzji Autorki: *„Nie istnieje jedna, uniwersalna teoria pedagogiczna, którą można zaadaptować do prowadzenia zajęć e-learningowych. Idealna teoria to synteza istniejących już koncepcji.”* (s. 49) Przymiotnik idealny został błędnie użyty. Bardziej zasadnym byłoby użycie przez Autorkę pojęcia „optymalna teorii”, czyli „najlepsza” w danej sytuacji, przy istniejących zasobach.

Rozprawa jest dziełem oryginalnym i wartościowym.

2) Ocena ogólna wiedzy teoretycznej Doktorantki

Doktorantka posiada wiedzę teoretyczną dotyczącą nowych technologii, platform e-learningowych, których badanie wymaga wiedzy interdyscyplinarnej. *„Problematyka zastosowania e-learningu w edukacji stanowi przedmiot zainteresowań wielu badawczy i znawców z zakresu różnych dyscyplin (...) psychologia, pedagogika, filozofia, socjologia”.* (s. 8) Przywołuje różne teorie pedagogiczne. Potrafi w sposób prosty i zrozumiały przedstawić naukowy problem, zadać pytania badawcze i zaprojektować badanie kwestionariuszowe ilościowe wraz z pytaniami otwartymi (materiał badawczy jakościowy).

W mojej ocenie, Autorka nie wykorzystuje w pełni tego teoretycznego zaplecza dla interpretacji wyników badań. Teoretyczne kategorie mogły by pomóc w pogłębieniu analizy, kontekstu wskazywanych problemów. Wszakże „zwrot cyfrowy” (ang. *digital turn*), z którym mamy obecnie do czynienia jest procesem globalnym i obejmuje wszystkie obszary naszego życia, nie ograniczając się jedynie do edukacji.

Autorka już we wstępie stwierdza, że *„e-learning jest zagadnieniem złożonym, wielopłaszczyznowym, wymagającym interdyscyplinarnych rozwiązań”* (s. 8), warto zatem, aby ta interdyscyplinarność i odegrała rolę także przy interpretacji wyników badania.

3) Umiejętności i kompetencje Doktorantki do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej;

Poniższa rozprawa dowodzi, że Autorka posiada umiejętności i kompetencje do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Potwierdza to: wybór tematu badawczego, jak i jego operacjonalizacja: zaplanowanie i realizacja badania.

Autorka postawiła hipotezę główną: „*e-learning na lubelskich uczelniach prezentuje coraz wyższy poziom, ale nie jest pozbawiony niedociągnięć*”.

W weryfikacji hipotezy głównej, jak i dalszych siedmiu pomocniczych (H7) pomogły dane uzyskane z badania ankietowego. Ankieta badawcza (zamieszczona do wglądu) została poprawnie skonstruowana, wyniki zwizualizowane – w postaci wykresów – poprawnie opisane, z podaniem źródeł. Autorka stosuje bardzo rozbudowane przypisy, co dowodzi rzetelności naukowej i zasługuje na wyróżnienie, bo nie jest częstym zabiegiem.

Wyniki badań Doktorantka omawia w sposób syntetyczny. Często korzysta z wyliczania argumentów, co powoduje, że miejscami praca przypomina raport z badań, a nie dysertację doktorską.

4) Język rozprawy doktorskiej

Praca napisana jest w sposób poprawny: język jest prosty, zrozumiały, co powoduje, że dobrze ją się czyta. Wywód jest logiczny, spójny.

Na zwrócenie uwagi zasługuje błędne użycie pojęcia „metodologia badań” (tytuł podrozdziału 7.1, s.165). Metodologia to „nauka o metodach badań naukowych, ich skuteczności i wartości poznawczej”. (za: Metodologia – Wikipedia, wolna encyklopedia). Autorka zatem powinna zastosować termin „metodyka badawcza”, albo prezentacja metod badawczych.

W pracy zdarzają się niezręczności językowe, np. „*W tej kwestii warto uświadomić młodzież akademicką o konieczności poszanowania prywatnych granic prowadzących*” (s. 172). Rozumiem, że chodzi o sferę prywatną i oddzielenie jej od sfery publicznej, czyli ról prywatnych i publicznych.

W części empirycznej (rozdział 7 „Stan e-learningu na lubelskich uczelniach wyższych”) Autorka zastosowała opisowe przedstawienie wniosków w badań.

Warto zastanowić się nad przygotowaniem tabelarycznego podsumowania wyników badań, grupując wnioski w pewne kategorie. Dotyczy to zwłaszcza wyboru odpowiedzi

-opinii, które Autorka prezentuje w sposób zblokowany (po kilka-kilkanaście cytatów). Warto by je pogrupować w pewne kategorie. Uporządkowałoby to prezentację wyników i dodatkowo ułatwiło czytelnikowi ich zapamiętanie. Wspominam o tym, bo uważam, że praca jest warta publikacji w formie książkowej.

Wnioski z badań zostały zaprezentowane bardzo skrótowo, syntetycznie. Szkoda, że Autorka nie wykorzystwała zaplecza pojęć, terminów, modeli, o których, tak zręcznie i trafnie napisała we wcześniejszych rozdziałach.

Wybór i wykorzystanie literatury przedmiotu

Doktorantka sięgnęła po liczne pozycje naukowe w języku polskim i angielskim. Widać, że wybór literatury, a także źródeł internetowych został dokonany w sposób przemyślany i celowy. a potrzeby wydania książkowego, sugerowałabym zamienienie kolejności pozycji w bibliografii: najpierw zaprezentowałabym pozycje książkowe, opracowania, a potem źródła internetowe, akty prawne, orzeczenia i wywiad.

Pytania do Doktorantki:

1. *Jakie dostrzega Pani Doktorantka wyzwania i zagrożenia w analizowanej formie edukacji na najbliższe lata? Proszę wymienić je i omówić 2 do 3 ze wskazanych wcześniej.*
2. *W oparciu o uzyskane wyniki badań - jakie działania powinny podjąć uczelnie, aby udoskonalić proces e-learningu? Skąd czerpać powinny dobre praktyki w tym zakresie?*

Konkluzja końcowa

Rozprawę przeczytałam z wielkim zainteresowaniem i uznaniem dla rzetelności badawczej, dociekliwości naukowej Badaczki. Rozprawa dowodzi, że Autorka posiada ogólną wiedzę teoretyczną w obszarze nauk społecznych, dyscyplinie naukowej: nauki o mediach.

Przeprowadzone badania i sposób prezentacji ich wyników stanowią potwierdzenie umiejętności Doktorantki w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wyniki badań mają potencjał aplikacyjny i stanowią dobre i przydatne rekomendacje w kierunku zmian w modelach e-learningowych.

Przedłożona mi do recenzji dysertacja doktorska w pełni spełnia ustawowe kryteria stawiane przed pracami doktorskimi, określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późn. zm.).

Pracę doktorską oceniam jako bardzo dobrą i wnoszę o kontynuowanie procedowania.

Małgorzata Mołęda-Zdziech